

Priredili i preveli
Ksenija Bilbija
i Branko Anđić

**MILONGA
STRASNIH
SENKI**
1 TO JE TANGO

Copyright Luisa Valenzuela, „Tango“ u *Simetrías* ©1993 Luisa Valenzuela
Copyright Julio Cortázar “Las puertas del cielo” u *Bestiario* ©1951 Julio Cortázar

Copyright Teresa Porzecanski “Dime tu secreto” u *La respiración es una fragua* © 1989 Teresa Porzecanski

Copyright Luis Guzmán, “A la luz de un candil” u *El frasquito* © 1973 Luis Guzmán

Copyright Solange Behoteguy “Tango Down” u *La máquina de hacer pájaros* ©2019 Solange Behoteguy

Copyright Roberto Fontanarrosa “El rey de la milonga” u *Nada del otro mundo*©1987 Roberto Fontanarrosa

Copyright Vlady Kociancich “El silencio de los Piquet” u *La octava maravilla* ©1982 Vlady Kociancich

Copyright Jorge Luis Borges “El hombre de la esquina rosada” u *Historia universal de la infamia*

©1935 Jorge Luis Borges

Copyright Milagros Socorro “Lección de baile” u *La casa del dragón* ©2004 Milagros Socorro

Copyright Juan Carlos Onetti “Mascarada” u *El infierno tan temido*© 1962 Juan Carlos Onetti

Copyright Patricia Borensztein “Solidaridad femenina” u *La mujer de mi vida* ©2001 Patricia Borensztein

Copyright Felisberto Hernández “Muebles El canario” u *Nadie encendía las lámparas* ©1947 Felisberto Hernández

Copyright Yoss Santamaría “Tango” u FENALEM Feria Nacional del Libro de Escritoras Mexicanas © 2020 Yoss Santamaría

Copyright Mempo Giardinelli “Tango con el Guernica de Villa Crespo” u *Luna caliente y otros cuentos* ©1983 Mempo Giardinelli

Copyright Ana María Shua, “Un espíritu errante” u *Casa de Geishas* © 1992Ana María Shua

Copyright Mario Benedetti “Tango” u *Montevideanos* © 1959 Mario Benedetti

Copyright Gwendolyn Díaz-Ridgeway “Veinte años no es nada” u *Buenos Aires Noir*

© 2015 Gwendolyn Díaz-Ridgeway

Copyright Carlos Antognazzi “Interludio” u *La vida breve de los objetos* © 2005 Carlos Antognazzi

Copyright Mariana Travacio “Donde está Montes” u *Como si existiese el perdón* © 2016 Mariana Travacio

Copyright Osvaldo Lamborghini “Sonia (o el final)” u *Novelas y cuentos I (edición postuma)*© 1988 Osvaldo Lamborghini

Copyright Pedro Orgambide “Su guitarra” u *Cuentos con tangos* © 1976 Pedro Orgambide

Copyright Juan Martini “Jukebox” u *El fantasma imperfecto* © 1986 Juan Martini

Copyright Poli Délano “Tango-Sur” u *Tango-Sur* © 1997 Poli Délano

Copyright Gabriel Schutz “El fuelle infinito” u *El fuelle infinito* © 2013 Gabriel Schutz

Translation copyright © 2026 ovog izdanja, LAGUNA

Copyright fotografija na koricama „Tango“ © 2015 Ljiljana Popović Anđić, Branko Anđić

**MILONGA
STRASNIH
SENKI**
1 TO JE TANGO

Sadržaj

I to je tango	11
<i>Kabeseo</i>	15
Tango , Luisa Valensuela	17
<i>Transcendentalnost</i>	23
Vrata neba , Hudio Kortasar	25
<i>Moda</i>	41
Kaži mi svoju tajnu , Teresa Porsekanski	43
<i>Ljubomora</i>	47
Pri svetlosti fenjera , Luis Gusman	49
<i>Razočaranje</i>	59
Tango-Down , Solanž Beotegi	61
<i>Milonga</i>	65

Kralj milonge , Roberto Fontanarosa	67
<i>Kult majke</i>	77
Tišina Pikeovih , Vladi Kocijančić	79
<i>Šmeker (Gvapo i Kompadrilo)</i>	103
Čovek sa ružičastog ugla , Horhe Luis Borhes	107
<i>Firulete</i>	117
Čas igranja , Milagros Sokoro	119
<i>Prostitucija</i>	123
Maskarada , Huan Karlos Oneti	125
<i>Tanda</i>	131
Ženska solidarnost , Patrisija Borenšten	133
<i>Mudrost</i>	137
Nameštaj „Kanarinac“ , Felisberto Ernandes	139
<i>Senzualnost</i>	143
Tango , Jos Santamarija	145
<i>Arrabal</i>	149
Tango sa Gernikom iz vilje Krespo , Mempo Ćardineli	151
<i>Gomina</i>	155
Duh lotalica u Americi , Ana Marija Šua	157
<i>Quilombo</i>	169

Tango , Mario Benedeti	171
<i>Femitango</i>	175
Dvadeset godina nije ništa... , Gvendolin Dijas Ridžvej .	179
<i>Zavođenje</i>	185
Interludijum , Karlos Antonjaci	189
<i>Gardel (Karlos)</i>	199
Gde je Montes? , Marijana Travasio	201
<i>Lunfardo</i>	203
Sonja (ili kraj) , Osvaldo Lamborgini	205
<i>Nostalgija</i>	209
Njegova gitara , Pedro Orgambide	211
<i>Seksizam</i>	213
Džuboks , Huan Martini	215
<i>Egzil</i>	225
Tango-jug , Poli Delano	227
<i>Bandoneon</i>	235
Beskrajni bandoneon , Gabrijel Šuc	239

I to je tango...

„Život je kao tango, razlika je u tome koliko strasti u njega unosiš“ – mudruje jedna argentinska izreka.

Muzika, pesma, igra, koreografija, tango je više od svega toga, jedan poseban pogled na život, protivrečan i uzbuđljiv paralelni svet, alef mnogih umetnosti koji život čini podnošljivim. Slavni pisac Rikardo Guiraldes lakonski ga opisuje i istovremeno definiše: „Tango je igra ljubavi i smrti. Sudbonosna, ohola, stroga, gruba i tužna.“

Paradoksalno zvuči da je upravo Karlos Gardel, najbolji tango pevač svih vremena, koga su od milošte zvali Slavuj, tvrdio da za savršenog interpretatora tanga nije dovoljno imati glas slavuja, već su presudni osećanje i strast – kao što je to istina za fado, bluz, kante hondo andalužanskih Cigana, za napuljsku ili za pesmu pakistanskih sufija.

Tango je mnogo više od „tužne misli koja se pleše“, kako je rekao Enrike Santos Dišepolo, jedan od njegovih najvećih pesnika, poklanjajući svetu najlepšu i najčešće citiranu definiciju ovog pogleda na svet. Vitalnost tanga, uporna dugovečnost njegove popularnosti i sposobnost da se protejski

menja i opstaje, možda se duguje njegovoj transcidentalnosti, slatko-gorkom viđenju protivrečnog čovekovog postojanja koji u polutama salona za igru stvara svoj besklasni mikrokozam nadmoćne sete i nedodirljive sreće.

Tim pogledom na svet, više nego samom muzikom, bavi se ova knjiga u kojoj su prikupljene dvadeset četiri priče nekih od najboljih hispanoameričkih književnika i književnica rodom ne samo iz Argentine i Urugvaja nego i iz Meksika, Venecuele, Bolivije i Čilea. Pred svaku priču, mi sastavljači ove zbirke objasnili smo po jedan od dvadeset četiri pojma koje smatramo ključnim za tango kulturu, rukovodeći se asocijativnim redosledom: priča koja sledi ilustruje pojam koji joj prethodi.

Prvi pojam je *kabeseo*, diskretni naklon glavom, pokret koji najbolje dočarava tajnovitu višeslojnost tanga i kojim dama potvrđuje da će prihvatiti poziv na igru te da kavaljer neće biti izložen javnom odbijanju. Naravno, s obzirom na to da smo u dvadeset prvom veku i da je feminizam poslednjih decenija ipak nešto uradio za rodnu ravnopravnost, neke od pripovedaka u ovoj antologiji daju i alternativnu priču zavođenja, što se odražava u pojmu femitanga. Knjiga se završava pojmom bandoneona, ekstravagantnog instrumenta bez čije čarolije je tango nezamisliv.

Ova knjiga, uvereni smo, pojavljuje se u pravi čas, u vreme kad je Beograd, negdašnja prestonica evropskog roka, pola stoleća kasnije postao regionalno središte tango kulture. Da li je to još jedan dokaz da „ima neka tajna veza“ između Balkana i Latinske Amerike, nije na nama da tumačimo, ali činjenica je da delimo senzibilitet, duh i strasti i da sam žanr tanga ovaploćuje osećanja poraženih i progonjenih zajedno sa emigrantima koji se nadaju da će naći obećani život uz starosedeoce. I ko zna šta bismo

---

stvorili da imamo luku kao Buenos Ajres, jer harmoniku smo definitivno imali!

Ljubitelji tanga koji religiozno, predano, dva-tri puta nedeljno odlaze na hodočašće u jednu od desetak beogradskih milongi veruju da je u pravu meksički pesnik Omero Seresedo kad kaže da ima više istine u tangu nego u svim knjigama istorije zajedno. Njima, ali i svima koji bolje shvataju paradokse ljudskog postojanja srcem nego glavom, posvećena je ova knjiga od 24 priče o tangu i njegovim čarobnim zvucima, u dvočetvrtinskom taktu. Jer – *i to je tango*.

Branko Anđić / Ksenija Bilbija

Kabeseo (Naklon glavom)

„Oči su prozor duše“, tvrdi izreka, a tango počinje pogledom u oči. Ako se pogledi muškarca i žene, preko igračkog salona, dovoljno dugo ukrste, sledi jedva primetan naklon glavom – kabeseo – najdelikatniji pojam tango kulture. Izdržati nečiji pogled, a potom diskretno klimnuti glavom, znači pristanak na igru po tango bontonu. Ako se na kabeseo odgovori istim pokretom, završen je neverbalni dogovor i muškarac tada prilazi ženi, pruža joj ruku i bez reči je izvodi na igrački podijum. Ako žena nije raspoložena da prihvati poziv dotičnog muškarca na igru – jednostavno skreće pogled u stranu, a on joj ne prilazi.

Od davnih vremena, kad je tango izašao iz kuća sumnjivog morala i izborio se za svoj građanski status, nepisana pravila ove igre naglašavala su pristojnost i međusobno poštovanje igrača; mada veoma senzualna, tango je igra ponosnih ljudi u kojoj nema mesta podsmehu, grubosti ni prostoti.

Kabeseo je decenijama bio najbolji način da prihvatanje ne bude nametljivo, a odbijanje grubo; da se čast devojaka iz dobrih kuća – koje su u prvo vreme odlazile na igru sa

pratiljama koje su nadgledale njihovu čednost – ne dovodi u pitanje, a njihov pristanak na igru bude smeran.

Po tango bontonu, nezamislivo je da bez njenog pret-hodnog pristanka muškarac priđe ženi i naglas je zamoli za igru, stavljajući i sebe i nju u nelagodnu situaciju da mu pred svima „da korpu“ ili da je nagna na nevoljan pristanak da bi izbegla neprijatnu scenu.

Protivno mišljenju mnogih, kabeseo je rodno neutralan: i muškarac i žena mogu prvi da upute pogled ili da klimnu glavom a da time ne naruše pravila tango etikecije. Dakle, muškarac „tehnički“ zove na igru, ali inicijativa može doći od žene time što pogleda muškarca i tako mu da dozvolu da je pozove. A ako joj se ne igra sa izvesnim kavaljerom, izbegava susret očima. U tom smislu žena ne „poziva“ direktno, ali zapravo pogledom gradi most kojim će teći dobro razrađena, rafinisana, neverbalna komunikacija.

U današnje vreme mlađi ljubitelji tanga u nekim sredi-nama – naročito u Skandinaviji i Sjedinjenim Američkim Državama – pokazuju tendenciju odbacivanja poziva na igru u vidu usredsređenog pogleda i naklona glavom jer ga smatraju staromodnim i seksističkim. Tome doprinose i kulturološke razlike nordijskog i anglosaksonskog sveta u odnosu na latinski i srednjoevropski, gde je kabeseo i dalje vrsta igračke uljudnosti, a ne osetljivo pitanje u borbi za rav-nopravnost žena koje ostaje van sveta jednog prevashodno umetničkog izraza. Zato nije slučajno što je za početak ove knjige izabrana ikonoklastična priča argentinske spisateljice Luise Valensuele u kojoj žena i te kako ima reč i zna kako da je iskoristi.

Luisa Valensuela (Argentina)

Tango

Rekli su mi:

U ovom salonu treba da sediš blizu šanka, levo, nedaleko od kase; uzmi neko vino, nemoj da tražiš ništa jače jer nije primereno ženama, nemoj da piješ pivo, jer te pivo tera da piškiš, a to nije za dame, poznat je slučaj jednog momka iz ovog kraja koji je ostavio devojku kad je video da izlazi iz toaleta: ja sam mislio da je ona sama duhovnost, vila, objasnio je, valjda, momak. Devojka je ostala *da oblači svece*, u ovom kraju taj izraz još uvek označava samoću i usedelištvo, na šta se vrlo ružno gleda. Među ženama, naravno. Tako su mi rekli.

Ja sam sama i tokom nedelje mi nije važno, ali subotom volim da budem sa nekim i da me neko čvrsto pritegne. Zato igram tango.

Naučila sam, s velikom predanošću i trudom, u cipelama sa visokom potpeticom i u uskoj suknji sa prorezom. Sad čak u tašni nosim klasične elastične navlake, što bi bilo isto kao da sam teniserka pa da stalno nosim sa sobom reket, samo što one nisu toliko glomazne. Nosim navlake u tašni,

i ponekad kad moram da čekam u redu u banci ili ispred nekog šaltera, ja ih mahinalno, bez razmišljanja pomilujem i možda se, ne znam, tešim pri pomisli da bih u tom trenutku mogla da igram tango umesto što čekam da se neki bezobzirni sitni službenik udostoji da me usluži.

Znam da negde u gradu, bez obzira na to koliko je sati, ima neki salon gde se u polumraku igra. Tamo se ne može znati da li je noć ili dan, nikom nije ni važno da li je noć ili dan, i navlake služe da oko risa stegnu obične cipele, deformisane od toliko šipčenja u potrazi za poslom.

Subotom uveče je potrebno bilo šta sem posla. I, kao što su me posavetovali, sedim za stolom blizu šanka i čekam. U tom salonu šank je ključno mesto, naglasili su mi, tako mogu da te ošacuju muškarci koji idu u toalet. Oni stvarno sebi mogu da dozvole taj luksuz. Odgurnu iz sve snage vrata bez kvake, zapahne nas rafal amonijaka, pa ponovo izađu olakšani i spremni da opet zaigraju.

Sad već znam kada treba da igram s nekim od njih. I sa kim. Uočavam onaj vrlo lagani pokret glavom koji mi govori da sam izabrana, prepoznajem poziv, i kada želim da ga prihvatim, vrlo mirno se osmehnem. Znači – prihvatam i ne mrdnem; on će doći po mene, pružiće mi ruku, staćemo jedno spram drugog na ivicu podijuma i pustićemo da se zategne nit, da bandoneon odjekne sve jače, sve dok ne dođemo do ruba eksplozije i onda, u nekom neočekivanom akordu, on će mi staviti ruke oko struka i isplovićemo.

Pod punim jedrima, zaveslamo potpomognuti vetrom ako je milonga, a ako je tango, podupiremo se. A noge nam se ne zapliću jer mi on mudro ukazuje na manevre lupkajući me po leđima. Bude poneki nov korak, neka figura koju ne znam, pa improvizujem, ponekad osvetlam sebi obraz. Pustim jednu nogu da klizi, oduprem se o desni bok, ne širim

---

noge više nego što je preko potrebno, on otmeno gazi, a ja ga pratim. Ponekad se zaustavim kad mi srednjim prstom lagano pritisne leđa. Stavljam ženu u mrtvu tačku, govorio mi je učitelj, i tad treba da se zalediš usred koraka kako bi on mogao da izvede svoje figure.

Stvarno sam naučila, skroz sam ga upila, što bi rekli. Kod muškarca, reč je o čitavoj strategiji koja nagoveštava nešto drugo. To je tango. I tako je lepo na kraju prihvatiti ga.

Zovem se Sandra, ali na ovim mestima volim da me zovu Sonja, tako sam nekako duže izvan jave. U svakom slučaju, malo ko ovde pita za ime, ili kaže kako se zove, malo ko uopšte progovara. Neki se, istina, smeškaju sami za sebe slušajući tu unutrašnju muziku po kojoj igraju i koja nije uvek satkana od nostalgije. I mi žene se smejemo, osmehujemo se. Ja se smejem kad me uzastopno biraju (i ćutimo, ponekad se smeškamo nasred podijuma, čekajući sledeću stvar), smejem se zato što ta muzika, tango, curi kroz pod, cedi nam se kroz stopala, podrhtavamo od nje i nosi nas.

Volim ga. Tango. A utoliko i onoga ko mi prstima prenosi osnove pokreta i igra me.

Nije mi teško da, vraćajući se kući, pešačim više od tri-deset ćoškova. Ponekad subotom potrošim na milongu pare za autobus, ali baš me briga. Ponekad subotom zvuk truba, gotovo nebeskih, nadjača bandoneone pa počnem da lebdim. Letim. Ponekad subotom igram u svojim cipelama, bez navlaka, iz čistog hira. Vredi. Ostatak nedelje protiče banalno i slušam idiotske ulične komplimente, te direktne fraze, toliko jadne kad se uporede sa indirektnošću tanga.

I onda se ja, evo ovde i sada, skoro zalepljena za šank da imam pregled situacije, pažljivo zagledam u nekog starijeg kavaljera i osmehnem mu se. Oni najbolje igraju. Da vidimo koji će da se reši. Glavom mi klima onaj levo, malo skriven

iza stuba. To je tako delikatan pokret, kao da jedva, lagano, spušta uho na sopstveno rame i sluša ga. Sviđa mi se. Čovek mi se sviđa. Otvoreno mu se osmehujem i on tek sada ustaje i prilazi. Ne može se tražiti preterana smelost. Niko se od ovde prisutnih ne bi odvažio na odbijanje licem u lice, niko nije spreman da se vrati na svoje mesto odbijen, praćen podrugljivim osmesima ostalih. Ovaj zna da me ima, pa mi prilazi dugim koracima i izbliza mi se više toliko ne sviđa, ima prilično godina i neko neprijatno držanje.

Ovdašnja pravila mi ne dopuštaju da se napravim luda. Ustajem, on me vodi na malo zabačen deo podijuma i tamo – počinje da priča! Ne kao onaj što je pre izvesnog vremena prozborio samo da se izvinjava što mi neće uputiti ni reči, jer ja ovamo dolazim da igram a ne da držim predavanje, rekao mi je, a to je bio poslednji put da je otvorio usta. Ovaj mi priča onako uopšte, dirljiv je. Kaže: jeste li videli, gospođo, kakva je kriza, a ja kažem da jesam, videla sam, fala bogu da sam videla, mada ne kažem tim rečima, pravim se fina, kao Sonja: Da, gospodine, užas jedan, ali on me ne pušta da proširim temu, već me čvrsto grli i na sledeći takt vodi me da igramo. Ovaj me neće pustiti da se mučim, tešim se, prepuštena i zanemela. Tango postaje čista koncentracija, kosmičko razumevanje. Uspevam da zabacujem nogu kao ona u heklanoj haljini, ona debela što toliko uživa, što tako dobro zabacuje svoje zaobljene listove da čovek zaboravi na ostatak njene izdašne građe. Igram misleći na debelu, na njenu zelenu heklanu haljinu – kažu da je to boja nade – na njeno zadovoljstvo dok igra, ono je replika, a možda i odraz zadovoljstva koje sigurno oseća dok hekla, široka haljina za njeno široko telo i sreća dok zamišlja trenutak kad će je pokazati tokom igre. Ja niti heklam niti igram tako dobro kao debela, iako sada jeste tako jer se desilo čudo.

Kad se stvar završila i moj pratilac mi opet priča o krizi, ja ga ganuto slušam, ne odgovaram, dajem mu prostora da doda:

– Jeste li videli kako su skočile cene hotela? Ja sam udovac i živim sa dvoje dece. Ranije sam dami mogao da platim restoran i da je posle odvedem u hotel. Sad samo mogu da pitam damu da li ima stan i da li je u centru. Jer za jedno piće pa i flašu vina imam.

Sećam se onih nogu – mojih – što su letele kao filigranske. Mislim na debelu koja je tako srećna sa svojim srećnim čovekom, čak mi se budi iskren poriv da heklam.

– Stan nemam – objašnjavam – ali imam sobu, i to čistu, u jednom pansionu na vrlo dobrom mestu. Imam i tanjire, pribor za jelo i dve zelene, kristalne čaše, one visoke.

– Zelene? One su za belo vino.

– Da, za belo.

– Žao mi je, ali ja belo vino ne mogu ni da taknem.

I ne napravivši više nijedan krug, rastajemo se.

Transcendentalnost

Transcendentalnost je filozofski i duhovni pojam koji označava ono što prevazilazi iskustvo čulnog sveta i nadilazi granice znanja koje stičemo iskustvom. To je, dakle, karakteristika nečega što se ne može objasniti opažanjem, razumom i logikom i što pripada višem, duhovnom ili metafizičkom nivou stvarnosti. Oni koji igraju tango opisuju milonge kao ulazak u mističnu, duhovnu sferu: ono što se spolja vidi su precizni koraci, vođenje, napetost, oslobađanje. Ali ono što nije izrečeno, što se ne da videti, što se oseća između pokreta i lebdi između dvoje ljudi koji dele večnost jeste transcendentalna igra koja izmiče čulnoj stvarnosti i uranja u svet emocija i intuicije.

U priči „Vrata neba“ argentinskog pisca Hulija Kortasara tango nije samo zvučna pozadina ili lokalni kolorit jedne milonge nego je mistični kanal između života i smrti, svetova viđenih i neviđenih, racionalnog i iracionalnog, a možda čak i čistilište. U tom smislu tango je duhovno, transcendentalno iskustvo.

Tango je igra tuge, ali je takođe igra koja uzdiže tugu u sferu metafizičkog u kojoj više ne izražava osećanja, već

uspostavlja kontakt sa svetim. I zato mnogi igrači tanga, kao i mnogi pisci koji su pokušali da uhvate magiju tanga u reči svojih romana i priča, poput mistika u ekstazi gube osećaj o sebi i svetu i – poput Kortasarove Seline u priči „Vrata neba“ – počinju da sumnjaju da li im je u rukama žena koja je svakom od njih pružala neki smisao života koji nigde drugde nisu uspeli da nađu, tužna misao ili pak senka.

Mnoge druge priče ove zbirke opisuju transcendentalnu moć tanga: tako, na primer, urugvajski pisac Mario Benedeti koristi večne stihove tango majstora Roberta Gojoneća da prebaci svoj lik u svet za kojim čezne, a njegova sunarodnica Teresa Porsekanski svojoj junakinji podaruje tango kroz koji nalazi ispunjenje svojih čežnji i snova.

Hulio Kortasar (Argentina)

Vrata neba

Hose Marija je došao u osam i bez okolišanja mi saopštio da je Selina upravo otišla na onaj svet. Sećam se da mi je odmah pala u oči ta fraza: Selina je otišla na onaj svet, kao da je ona sama odlučila kad je trebalo da ode. Bila je skoro noć i Hoseu Mariji je drhtao glas.

– Mauro je užasno primio vest i skroz je poludeo. Bolje da odmah krenemo.

Morao sam da završim neke beleške, a i obećao sam jednoj prijateljici da ću je voditi na večeru. Telefonirao sam i krenuo sa Hoseom Marijom da nađemo taksi. Mauro i Selina su živeli na uglu ulica Kanning i Santa Fe, tako da nam je od mog stana trebalo deset minuta. Još pre nego što smo ušli, videli smo da ljudi nemo i zbunjeno stoje u hodniku spuštenog pogleda punog osećanja krivice; usput sam saznao da je Selina u šest počela da povraća krv, da je Mauro zvao lekara i da je njegova majka bila sa njima. Izgleda da je lekar počeo da ispisuje dugačak recept kad je Selina otvorila oči i umrla kašljucajući, mada je više zvučalo kao neka vrsta zvižduka.

– Ja sam držao Maura i lekar je morao da izađe pošto je Mauro hteo da se baci na njega. Znete i sami kakav je kad se razbesni.

Mislio sam na Selinu, na njen poslednji izraz lica koji nas je čekao u kući. Jedva da sam čuo naricanje starica i metež u dvorištu, ali se dobro sećam da je taksi koštao dva i šezdeset, i da je vozač nosio kapu od alpake. Prepoznao sam nekoliko Maurovih drugara iz kraja koji su na vratima čitali *Rason*; jedna devojka u plavoj haljini je u rukama držala belu macu sa smeđim prugama i brižljivo joj gladila brkove. Iz sobe su dopirali žamor i zadah ustajalosti.

– Idi da se pozdraviš sa Maurom – rekao sam Hoseu Mariji. – Znaš i sam da mu sad treba najviše podrške.

U kuhinji su već uveliko služili mate. Bdenje se organizovalo samo od sebe: lica, piće, toplina. Bilo je neverovatno što je Selina tek umrla, a komšiluk je sve ostavio (uključujući i večernji radio kviz) da bi bili na licu mesta. Neko je glasno srkao mate kad sam prošao pored kuhinje i provirio u sobu u kojoj je ležalo telo. Gospa Martita i neka žena pored nje gledale su me iz mraka u kom je izgledalo kao da krevet lebdi na pekmezu od dunja. Iz njihovog samouverenog pogleda sam shvatio da su upravo okupale Selinu i uvile je u mrtvački pokrov; čak je i blago zaudaralo na sirće.

– Jadna pokojnica – rekla je gospa Martita. – Uđite slobodno, doktore, uđite da je vidite. Izgleda kao da spava.

Suzdržavajući se da je ne ispusjem, ušao sam u sobu ispunjenu vrelinom. Neko vreme sam gledao Selinu ne videći je i onda sam se potpuno opustio i prišao joj, njenoj pravoj crnoj kosi koja je rasla iz niskog čela koje je blistalo poput sedefa na gitari i spuštala se duž njenog kao kreč belog lica. Shvatio sam da tu nemam šta više da tražim i da prostorija već uveliko pripada ženama i ožalošćenima koji su pristizali

tokom noći. Ni sam Mauro ne bi mogao da uđe i na miru sedne pored Seline, niti bi ga Selina tamo čekala, jer je ta crno-bela stvar pripadala narikačama koje su uživale u ponavljanju drevne melodije. Bolje da nađem Maura, koji je i dalje bio sa ove naše strane.

Od sobe do trpezarije bili su postrojeni nemi stražari koji su pušili u mračnom hodniku. Penja, ludi Basan, dva Maurova mlađa brata i neki matorac pozdravili su me sa poštovanjem.

– Hvala vam što ste došli, doktore – rekao mi je jedan od njih. – Oduvek ste bili dobar prijatelj sirotom Mauru.

– U nesreći se poznaju prijatelji – rekao je matori pružajući mi ruku koja je delovala kao živa sardina.

Dok se sve to događalo, ja sam u stvari ponovo bio sa Selinom i Maurom u luna-parku, na karnevalskoj igranci četrdeset druge godine. Selina je nosila svetloplavu haljinu koja joj nije dobro stajala zbog njene tamne puti, Mauro je bio u svom šmekerskom belom odelu, a ja sam posle šest viskija bio pijan kô zemlja. Voleo sam da izlazim sa Maurom i Selinom i da sa strane budem svedok njihove grube i vatrene sreće. Što su mi više zamerali na ovakvim prijateljstvima, meni su ona bila sve draža (u danima i satima koji su meni odgovarali) i bio sam svedok tog njihovog postojanja kog ni oni sami nisu bili svesni.

Od igranke me je trgao jecaj koji je dopirao iz sobe i provlačio se ispod zatvorenih vrata.

– To mora da je majka – skoro zadovoljno je rekao ludi Basan.

„Savršen silogizam za pokorne“, pomislio sam. „Mrtva Selina, dolazi majka, majčin jecaj.“ Gadilo mi se što tako razmišljam, što tako mislim o svemu onome što je drugima bilo dovoljno da osećaju. Mauro i Selina nikako nisu bili moji zamorčići. Voleo sam ih i još uvek ih mnogo volim. Ali

nikada nisam uspeo da prodrem u njihovu jednostavnost i bio sam prisiljen da instinktivno živim od njihove krvi; ja sam doktor Ardoj, advokat kojem nije dovoljan ni pravni, ni muzički Buenos Ajres, niti onaj hipodromski, onaj što stalno traži prečice. Jasno mi je da iza svega toga leži radoznalost, beleške koje malo-pomalo ispunjavaju moju kartoteku. Ali ne Selina i Mauro, nikako ne Selina i Mauro.

- Ko bi rekao - čuo sam Penjin komentar - tako brzo...
- Pa dobro znaš da je kuburila sa plućima.
- Znam, ali ipak...

Branili su se od rake koja je zjapila. Problemi sa plućima, ali ipak... Ni Selina nije mislila da će umreti, za nju i Maura tuberkuloza je bila „slabost“. Ponovo mi se ukazala njena slika, video sam je kako se veselo vrti u Maurovim rukama, zvuci Kanarovog orkestra dopirali su sa podijuma i mirisalo je na jeftin puder. Odigrala je sa mnom jednu mačiću na zagušljivoj i prepunom podijumu. „Baš dobro igrate, Marselo“, čudila se što jedan advokat može da igra mačiću. Ni ona ni Mauro mi se nikad nisu obraćali sa ti, i mada sam sa Maurom bio na ti, njoj sam uzvraćao poštovanje. Selini je dugo trebalo da prestane da me oslovljava sa „doktore“, jer se verovatno ponosila da mi se tako obraća pred drugima, sa „moj prijatelj doktor“. Zamolio sam Maura da je ubedi i tako je počela sa „Marselo“. Na taj način su mi se njih dvoje malo približili, ali ja sam i dalje ostao daleko kao i pre. Nisu vredeli ni odlasci na igranke, na boks, na fudbal (Mauro je nekada igrao za *Rasing*), pa ni večernje srkanje matea u kuhinji koje bi se razvuklo do kasno u noć. Kad se parnica okončala i kad je zahvaljujući meni Mauro zaradio pet hiljada pesosa, Selina me je zamolila da se ne otuđim i da nastavim da ih posećujem. Već joj nije bilo dobro, njen uvek malo promukli glas bio je sve slabiji i slabiji. Noću je

---

kašljala, Mauro joj je kupovao Eskajev neurofosfat, što je bila potpuna budalaština, kao i Bislerijev biter sa gvožđem, napitke koje su reklamirali u modnim časopisima i u čiju lekovitu moć su ljudi verovali.

Išli smo zajedno na igranke i ja sam ih gledao kako žive.

– Trebalo bi da razgovarate sa Maurom – rekao je Hose Marija, koji se odjednom stvorio pored mene. – Dobro će mu doći.

Otišao sam, ali sam sve vreme mislio na Selinu. Ružno je priznati, ali sam u stvari skupljao i organizovao kartoteku o Selini, i mada nikada nisam ništa napisao, voleo sam da mi te zabeleške uvek budu pri ruci. Mauro je otvoreno plakao kao svaka zdrava životinja od ovog sveta, bez trunke stida. Uhvatio bi me za ruku i ona bi se ovlažila od njegovog grozničavog znoja. Kad bi ga Hose Marija naterao da popije čašicu džina, on bi je između jecaja slistio u jednom cugu, praveći pritom neke čudne zvuke. A i te njegove reči, to nesuvislo brbljanje u kom je bio sadržan sav njegov život, turobna svest o Selininoj neizbežnoj sudbini zbog koje je samo on patio i trpeo! Sve je to bio potpuno opravdan narcisizam spreman za javni nastup. Gadio mi se Mauro, ali daleko više sam se gadio sam sebi, pa sam se bacio na jeftin konjak koji mi je palio grlo ne pružajući mi nikakvo zadovoljstvo. Bdenje je već teklo punom parom i od Maura pa nadalje sve je bilo savršeno, uključujući i toplu i prijatnu noć koja je bila kao stvorena za ćaskanje o pokojnici pod vedrim nebom. Čekali smo zoru propirajući Selinino prljavo rublje u noćnoj rosi.

To je bilo u ponedeljak i posle sam morao da idem u Rosario na kongres advokata na kom uglavnom ništa nismo radili osim što smo jedan drugom pljeskali i opijali se do besvesti, pa sam se krajem nedelje vratio. U vozu su bile dve igračice iz Mulen Ruža, a ja sam prepoznao onu mlađu

koja se pravila luda. Celo to jutro sam mislio na Selinu i to ne zato što mi je njena smrt bila toliko važna, nego zato što je značila promenu rutine, izvesnog ustanovljenog poretka. Kad sam video igračice, pomislio sam na Selininu karijeru i činjenicu da ju je Mauro izvukao iz Kasidisove kafane i odveo sa sobom. Trebalo je imati hrabrosti i očekivati nešto od takve žene. Ja sam ga baš u to vreme upoznao kad je došao da se posavetuje u vezi s kevinom parnicom oko zemljišta koje je imala u Sanagasti. Sledeći put je s njim došla Selina, još našminkana kao profesionalka, zanosno njišući bokovima i čvrsto ga držeći podruku. Nije mi mnogo trebalo da shvatim o kome je reč i uživao sam u Maurovoj agresivnoj jednostavnosti i neizrečenoj želji da ima Selinu samo za sebe. Kad sam preuzeo njihov slučaj, imao sam utisak da je u tome i uspeo, barem spolja gledano i što se tiče svakodnevnog života. Posle sam shvatio da mu je Selina ipak malo izmicala zbog svojih hirova, čežnje za igrankama, satima koje je proizvodila sanjareći sa pletivom u rukama ili krpeći uz radio. Kad sam je čuo kako peva, one noći kad je *Nebiolo* dobio *Rasing* sa četiri jedan, shvatio sam da je i dalje sa Kasidisom i da je daleko od normalnog doma sa Mauroom koji je držao tezgju na pijaci. Da bih je bolje upoznao, podsticao sam njene jeftine želje i sve troje smo išli na mesta gde je treštala muzika, jele se vruće pice i bacala masna hartija na pod. Ali Mauro je najviše voleo da sedi u svom dvorištu i satima ćaska sa komšijama srčući mate. Sve ostalo je kako-tako podnosio i nikada nije prihvatio svim srcem. Selina bi se onda pravila da joj nije ni važno i da je zadovoljna što ne izlaze mnogo i što provode vreme kod njega kući. Ja sam bio taj koji je uspevao da nagovori Maura da odemo na igranke i znam da mi je od početka bila zahvalna. Voleli su se, a Selinino zadovoljstvo je bilo dovoljno za dvoje i nekad čak i za sve troje.

Odlučio sam da se okupam, javim Nildi da ću svratiti po nju u nedelju pre hipodroma i odem do Maura. Pijuckao je mate u dvorištu i pušio. Raznežile su me dve-tri rupice na njegovoj košulji i potapšao sam ga po ramenu dok sam ga pozdravljao. Imao je isti izraz lica kao kad sam ga poslednji put video i kad je bacio grumen zemlje u otvorenu raku i zaprepašćeno ustuknuo. Ali mu se vratio sjaj u očima i čvrsto mi je stegao ruku.

– Hvala na poseti, Marselo. Vreme sporo teče.

– Je l' ideš na pijacu ili te neko zamenjuje?

– Moj brat, onaj ćopavi. Nemam volje ni za šta, mada mi se tako dani još više otegnu.

– Naravno, moraš malo da se razonodiš. Hajde, obuci se i idemo da se prošetamo po Palermu.

– Važi, mada mi je svejedno.

Obukao je plavo odelo i stavio vezenu maramicu. Video sam kako se namirisao kolonjskom vodom koja je nekada pripadala Selini. Sviđalo mi se kako je naherio šešir i podigao obod sa jedne strane i kako lagano i nečujno hoda, kao pravi mangup. Pomirio sam se s tim da još jednom čujem „prijatelj se u nevolji poznaje“ i sa drugom flašom kilmesa mi je otvorio dušu. Sedeli smo za stolom u dnu skoro prazne kafane; pustio sam ga da priča i povremeno mu dolivao pivo. Skoro se i ne sećam svega šta mi je rekao, mislim da je u stvari stalno ponavljao jedno te isto. Zapamtio sam jednu rečenicu: „Tu mi je i dalje“, dok je zabijao kažiprst usred grudi kao da pokazuje gde ga boli ili gde mu visi orden.

– Hoću da zaboravim – ponavljao je. – Kako bilo da bilo, hoću da se napijem, da idem na neku milongu, da povalim neku žensku. Vi, Marselo, sigurno razumete... – i njegov kažiprst bi se zagonetno podigao i onda iznenada savio kao perorez. Sad je već bio spreman na sve, i kad sam tek onako,

kao uzgred, pomenuo Santa Fe palas, bez oklevanja je prihvatio da idemo na igranku, ustao i pogledao na sat. Čutke smo krenuli, umirući od vrućine, i sve vreme sam očekivao da će se predomisliti, da će odjednom shvatiti da mu nedostaje Selinina uobičajena divlja radost na putu prema igranci.

– Tamo je nikad nisam vodio – iznenada mi je rekao. – Ja sam imao običaj da idem pre nego što sam je upoznao, imali su prave pravcate milonge na kojima se skupljao svakakav ološ. Vi odlazite tamo?

Imam u kartoteci dobar opis Santa Fe palasa, koji se ne zove Santa Fe niti se nalazi u toj ulici, mada je odmah iza ćoška. Šteta što ništa od svega toga ne može stvarno da se opiše, ni skromna fasada sa plakatima koji puno obećavaju, kao ni sumnjiva blagajna, a još manje tipovi koji se okolo muvaju i merkaju prolaznike od glave do pete. Ono što sledi je još gore, ne u smislu da je loše, jer tamo ništa nije kao što izgleda; stvar je u haosu, zbrci unutar lažnog poretka – pakao i njegovi krugovi. Pakao luna-parka i ulaznice za dva i po pesosa, dok dame plaćaju samo pola pesosa. Loše odvojene plesne sale su u stvari bile natkrivena dvorišta koja su se nizala jedno za drugim, pri čemu je prva bila za tradicionalni orkestar, druga za regionalne varijacije, a treća za severnjačku muziku sa pevačima i tropskom malambom. Iz prolaza u kome smo stajali (ja kao Vergilije), mogli smo da čujemo sve tri muzike i vidimo sve tri sale sa igračima; onda je trebalo izabrati omiljenu muziku, ili šečkati se od jedne do druge sale, od džina do džina, u potrazi za slobodnim stočićima i ženama.

– Nije loše – tužnjikavo je rekao Mauro. – Šteta što je tolika vrućina. Trebalo je da stave ventilaciju.

(Podsetnik za kartoteku: proučiti, po Orteginim principima, veze ljudi iz naroda sa tehnologijom. Tamo gde bi se

očekivalo odbacivanje, dolazi do iznenađujućeg prihvatanja i korišćenja; Mauro je govorio o rashladnim uređajima i pojačalima sa samouverenošću frajera iz Buenos Ajresa koji čvrsto veruje da ima pravo na sve.) Uhvatio sam ga za ruku i odveo do jednog stočića jer je i dalje izgubljeno zurio prema salonu sa tradicionalnom muzikom gde se pevač blago njihao sa mikrofonom među rukama. Zadovoljno smo se nalaktili na sto ispred dve rakije i Mauro je svoju ispio u jednom cugu.

– Sad bi dobro došlo jedno pivo. Baš je krcata milonga.

Naručio je pivo i dao mi priliku da se opustim i malo pogledam okolo. Sto je bio tik uz plesni podijum. Sa druge strane je uz dugački zid bio poređan niz stolica na kojima su se smenjivale žene odsutnog izraza lica, tipičnog za kafanske igracice tanga, bilo kad rade ili se zabavljaju. Nije se mnogo razgovaralo i dobro se čuo tradicionalni tango orkestar prepun srceparajućih uzdisaja bandoneona. Pevač je insistirao na nostalgiji i pokušavao da dočara dramu ritmom koji je bio prilično oštar, ali ne i naročito poletan. *Pletenice moje male u koferu nosim...* Prilepio se za mikrofona kao da će da se ispovraća na njega, sa nekom vrstom iznurene požude koja je izgledala iskreno. Povremeno bi spustio usne na hromiranu mrežu i iz zvučnika bi dopro lepljiv glas „častan sam čovek...“, i pomislio sam kako bi bilo bolje da su mu dali gumenu lutku sa sakrivenim mikrofonom, jer bi tako bar pevač mogao da je drži u rukama i pali se koliko mu srce ište dok joj peva. Ali za tango nije nikako išlo, bolje bi bilo da drži hromirani štap sa šljaštećom lobanjom na vrhu i ukočenim, grčevitim osmehom na mrežici.

Čini mi se da bi trebalo da sad pomenem kako sam voleo da idem na ovu milongu zbog nakaza i da nisam znao ni za jednu drugu na kojoj su se skupljala tolika čudovišta

na istom mestu. Počinjali su da se pojavljuju negde oko jedanaest uveče. Spuštali su se iz sumnjivih predgrađa, odmereni i samouvereni, sami ili u parovima, patuljaste žene, meleskinje tamne puti, tipovi koji kao da su došli sa Jave ili iz džungle, mali i zdepasti u sapetim kariranim ili crnim odelima, oštre, do bola ispravljene kose pošpricane kapi- ma briljantina u kojima su svetlucali plavičasti i ružičasti odsjaji. Žene su nosile ogromne, visoke punđe od kojih su izgledale još patuljastije, ali su u pitanju bile ukružene i komplikovane frizure koje su umorno i ponosno davale na znanje koliko je vremena u njih otišlo. Muškarci su imali gipka trupla koja su nosili na tankim strukovima, a što se frizura tiče, moderna je bila puštena kosa, malo izdignuta na razdeljku i sa pederskim ćubicama, koje su odudarale od njihovih grubih i besnih lica što su samo čekala na svoj trenutak. Prepoznavali su se i ćutke se divili jedni drugima, jer je to bila njihova igranka, njihovo veče, noć živopisnih. (Za kartoteku: odakle dolaze, iza kojih zanimanja se kriju preko dana, kakvi mračni poslovi ih izdvajaju od ostalog sveta i kako se prurušavaju.) Ovde se skupljaju, te nakaze koje se sa dubokim poštovanjem spajaju, polako, nemo prelaze iz plesa u ples, mnogi sklopljenih očiju, konačno uživajući u tome što su našli savršeni par i upotpunili se. Tokom pauza se za stolovima pribiraju i postaju ono što su oduvek bili, busaju se i hvale dok žene krešte da bi im privukle pažnju, a mušjaci onda postaju još naprasitiji i nekoliko puta sam video kako poleti pesnica i odleti pola frizure i izobličeno lice neke zrikave cure obučene u belo koja je do tada pijuckala mastiku. Sem toga tu je i miris, jer ne može se zamisliti naka- za bez vonja vlažnog talka zalepljenog za kožu koja bazdi na trulo voće, a možda čak i na užurbano zapiranje, vlažna krpa preko lica i ispod pazuha, pa onda ono bitno, losion, ajlajner,

---

puder od koga se na licu svake od njih stvara beličasta kora ispod koje se naziru tamne fleke. One baš garave se blajhaju i upliću kosu u vidu kukuruznih klipova koji štrče iznad njihovih mesnatih lica. Trude se da imitiraju gestove pravih plavuša i poput njih nose zelene haljine ubedene da su iste kao one, da su se pretvorile u njih, pa preziru ostale oko sebe koje ne prikrivaju boju svoje puti. Posmatram krajičkom oka Maura i poredim njegove italijanske crte lica čistokrvnog stanovnika Buenos Ajresa, bez ikakvih crnačkih ili drugih provincijskih primesa, i shvatam da je Selina u stvari više ličila na nakazu, daleko više od Maura i mene. Mislim da ju je Kasidis odabrao da bi ugodio ne tako brojnim meleskim mušterijama koje su se usuđivale da dođu u njegov lokal. Nikada nisam bio kod Kasidisa u Selinino vreme, ali posle sam se jedne noći spustio (da bih upoznao mesto na kom je ona radila pre nego što ju je Mauro izvukao) i bilo je samo belkinja, plavuša ili brineta, ali belkinja.

– Baš mi se igra tango – požalio se Mauro. Bio je malo pripit i već je bio na četvrtom pivu. Ja sam mislio na Selinu, koja bi se ovde osećala kao riba u vodi, baš ovde gde je Mauro nikada nije izveo. Anita Losano je ubirala burne aplauze dok je otpozdravljala sa podijuma. Ja sam je čuo ranije dok je još pevala u Noveltiju u vreme kada je bila mnogo više na ceni. Sad je već bila matora i žgoljava, ali je i dalje imala glas za tango. Glas koji je u stvari bio još bolji, jer je imao prizvuk nečeg bezobraznog, pomalo hrapav i prljav, izazovan i zavodljiv. Selina je imala takav glas kada bi malo popila. Odjednom sam shvatio koliko je Santa Fe u stvari bio Selina, koliko je njeno prisustvo ovde bilo gotovo nepodnošljivo.

Pogrešila je što je otišla sa Maurom. Trpela ga je zato što ga je volela i zato što ju je on izvukao iz Kasidisove rupčage, oslobodio je promiskuiteta i čašica ušecerene vode između

prvih dodira kolenima i smrdljivog zadaha na licu mušterija, ali da nije morala da radi tokom milongi, Selina bi zauvek ostala. Videlo joj se na bokovima i ustima da je bila stvorena za tango, od glave do pete skrojena za lumpovanje. Zato je bilo važno da je Mauro vodi na igranke, i sâm sam bio svedok koliko bi se promenila čim bi ušla i osetila dah vrelog vazduha igračkog salona i začula zvuke bandoneona. Tako da sam sada, zaglavljen u Santa Feu, shvatao koliko je Selini trebalo snage i hrabrosti da bi se odužila Mauru sa nekoliko godina kuvanja i spremanja zaslađenog matea koji su pijuckali u dvorištu. Odrekla se raja tanga, izazova mastike i kreolskih valcera. Svesno se žrtvovala za Maura i njegov način života, tek tu i tamo prekoračujući granice njegovog sveta kad bi je izveo na igranku.

Mauro je već bio u zagrljaju jedne garave tankog struka koja je bila viša od ostalih i nimalo ružna. Nasmejao me je njegov instinktivni ali i promišljeni izbor služavke koja je najmanje ličila na nakazu; onda sam pomislio kako je Selina u izvesnom smislu bila nakaza kao i svi oni, samo što se napolju i preko dana to nije primećivalo kao ovde. Pitao sam se da li je i Mauro to primetio i zabrinuo se da će mi prebaciti što sam ga doveo na mesto gde ga je sve podsećalo na nju.

Ovaj put nije bilo aplauza i Mauro je prišao sa devojkom koja je, sad kada se tango završio, blenula širom otvorenih usta i izgledala tupavija nego ranije.

– Ovo je moj prijatelj.

Oboje smo promrmljali „Drago mi je“, kao što je običaj u Buenos Ajresu, i bez ikakvih ceremonija joj ponudili piće. Bilo mi je milo da vidim Maura kako se polako zagreva i čak sam razmenio nekoliko rečenica sa ženom koja se zvala Ema, mada to ime nije nikako pristajalo žgoljavicama. Mauro je bio prilično raspoložen i divio sam se kako je umeo da